

ben. A LEADER-program ezen „municipalizált” vállalkozása, különösen szembeötlő a magyar és a francia (gévaudani) helyi akciócsoportok esetében, melyek az első tapasztalatok alapján kevésbé járulhatnak hozzá a részvételi demokrácia növeléséhez. Az alkalmazás módja, legyen az partnerség vagy szakmai érdek, helyi szinten lelassíthatja a polgári elkötelezettségbe való beletanulást. Ezek talán már a határait képezik az európai helyi fejlesztési modell átvételének a vidéki társadalomban.

A szerző a munka végén négy elemet határoz meg, melyeket alapvetőnek tekint, és amelyekkel egy-egy területi projekt sikeressége vagy bukása hosszú távon megmagyarázható. A négy elem a következő:

A földrajzi körzet meghatározottsága mint a teljesítmény faktora. E faktor igen összetett. A helyi fejlesztési politika keretei között az ok nem annyira a társadalmi-gazdasági meghatározottság, mint inkább az, hogy a körzetnek meghatározó helyi vezetők politikai védelmét és támogatását kell élveznie. A területi meghatározottság tehát egy „történelmi-politikai építmény az erős társadalmi-gazdasági tényezők körül”.

A megosztottabb döntések felvetődésének ösztönzése. A szerző szerint azok a legnagyobb teljesítménnyel rendelkező helyi akciócsoportok, amelyek esetében valóban működik az „irányítás/megosztott döntéshozatal” a helyi szereplők és a közösségek között. E megosztott önszabályozó döntéshozatal fokozatosan finomodik, és meghatározó munkamódszerré kezd válni.

A polgári társadalom véleményének megjelenítése a politikai stratégiákban. A társadalmi-gazdasági szereplők igen eltérőek lehetnek. E szereplők nem mindig tudnak beleszólni a helyi akciócsoportok döntéseibe, pedig éppen azok a helyi kormányzatok a legeredményesebbek, amelyek bevonják a helyi társadalmat.

Az erős helyi területi tervezés szükségessége. Az utolsó, egyben a szerző által megkülönböztetett faktor a „teljesítmény”. Ennek eltérő szintjei vannak a területi kormányok között, és transzverzális látásmódra ösztönöz a tervezésben. Az összehasonlító analízis megmutatta, hogy lényeges a

helyi akciócsoportok menedzsereinek pozicionálása. Ha a tervezés túlságosan az észrevételek és a választott képviselők támogatásának elnyerése körül forog (mint például Magyarországon vagy Gévaudanban), vagy ha ellenkezőleg, túlságosan a terület társadalmi-gazdasági szereplői által küldötték észrevételei felé centralizálódik, az együttműködés felszínes marad, az együttműködés mégis maradjon, az együttműködésnek a helyi tervezés szereplői között még központibb szerepe van a dinamizmus fenntartásában.

A szerző megfelelő képet ad a LEADER-modell tagállami alkalmazásairól, és rávilágít annak uniós alkalmazására. A kötet elején kitűzött célokat teljesíti, és munkájával hozzájárul az európai vidékfejlesztési politika működésének teljesebbé tételéhez.

(Pascal Chevalier: *Action locale et développement rural en Europe. Le modèle européen LEADER 2007-2013.* Bruxelles, Peter Lang, 2014. 202 p.)

Tőkés Tibor

VÁROSTERVEZÉS

Még mielőtt belelapoznánk a könyvbe, amelynek címe talán magyarul úgy hangozhatna, hogy *A várostervezés története*, már szinte biztosak lehetünk abban, hogy tartalmilag minőségi kiadványt vettünk kézbe – ezt sugallja legalábbis a kiadó neve (Routledge). A téma elsősorban azoknak a mérnököknek lesz ismerős, akik településtervezéssel vagy várostervezéssel foglalkoznak. Ez persze nem jelenti automatikusan, hogy más ne találna benne érdekes olvasnivalót, de meghatározza a kiadvány stílusát, rendszerét, valamint felépítését egyaránt.

Már a címlap felső részén elhelyezett kép is figyelemfelhívó: egy városrészlet, amely akár három különböző európai városból is származhatna. A kép bal oldalán Párizsra jellemző kandeláberek, középen mintha Brüsszel egy szelete jelenne meg, a kép jobb oldalán pedig egy londoni

ni részlet. A szürkeárnyalatos kép azonban nem montázs, ráadásul kiválóan előrevetíti a könyv tartalmát, ami többek között annak is köszönhető, hogy a felvételt a második helyen jegyzett szerző készítette.

Maga a kötet logikus felépítésű, jól tagolt és könnyen áttekinthető, már a tartalomjegyzékre pillantva is. Ezt követik az ábra- és táblázatjegyzékek a szokott angolszász stílusban: könnyen kezelhető és szépen rendezett képet kapunk a két szerző alapos történeti munkájáról, a városépítészeti tárgyköréből.

Az első fejezet a laikus olvasónak az egyik legérdekesebb élményt fogja nyújtani. A szerzőpáros röviden vázolja – az ilyenkor szokásos – etimológiai és értelmezési keretek között a tervezés fogalmának és alkalmazott szemléletének néhány fontos megközelítését. Ragaszkodva a mérnöki tudományterülethez, magától értetődőnek tűnik, hogy a tervezéshez a legalapvetőbb kellék a térkép – ahogy ez a bevezetőben is előkerül. Az érdekesség azonban csak most kezdődik: megtudjuk ugyanis, hogy egy jó városépítésznek figyelembe kell vennie a munkája során a pszichológiai és szociológiai szempontokat, a geográfiai jellemzőket és egy vidék természeti adottságait is. Ezen túl a politikai szerepkört vagy a település tradícióit és már meglévő struktúráját – ezt az érdekes részt akár hosszabban is olvasnánk, hiszen egy érdeklődő laikus számára a nem túl mélyen részletezett mérnöki tudomány nagyon izgalmas tud lenni.

A *Tervezés mint cselekvés* című alfejezetben a városszerkezet kapcsán megjelenik az antropológiai megközelítés is. Norbert Wiener – aki a kommunikációtudományban játszott fontos szerepet – a mérnöki tudományt is meghihlette: a kibernetika kifejezéssel, valamint annak alkalmazását előrevetítő könyvével.

A második fejezet a városok növekedéséről nyújt áttekintést 1800-tól kezdve, és egy 140 évet magában foglaló történeti vázlatot ismertet. A könyvnek ezen a részén is érezhető a professzor szerzők alaposága. Bár a régmúltra tekintenek vissza, pontos adatokat, évszámokat és helyszíneket neveznek meg kutatásaik eredményeként.

Az illusztrációkkal nagymértékben segítik a megértést, amelyek kritikusan válogatottak. Ebben a fejezetben kifejezetten érdekes a kolerajárvány terjedése építészeti szempontból. A leíró szöveges rész nem túl bő, de a közreadott térkép, amely a vízvezetékek és a zsúfoltság következtében fellépő járvány terjedését mutatja be, nagyon tanulságos. Ez a fejezet sokban hasonlít történeti szempontú művelődéstörténeti könyvekhez, pl. *Fernand Braudel* munkáihoz, aki már a témaválasztásával is izgalmas olvasnivalót ígér, hasonlóan, mint a jelen könyv szerzői.

A geográfiai adatok tekintetében érdekes a London növekedését bemutató oldal is, ahol a technikai fejlődés eredményeképpen létrejött nagyváros kétszáz éven át tartó töretlen fejlődésének alapvető okaira derül fény: életmódot is befolyásoló lakótényezők jelentek meg társadalmi és mérnöki szinten is, ami tetten érhető a házak elrendezésében és kialakításában egyaránt.

A harmadik és negyedik fejezet szintén a brit városok fejlődésével foglalkozik, két történelmi szakaszra bontva azt. Mivel ezek közelebb vannak időben hozzánk, a munka is egyre precízebb adatokkal operál. Itt már a korai városmérnökökhöz kötve jelennek meg a téma egyes alfejezetei, a városról való gondolkodás ezért egy kicsit jobban követhető és érthető, mint az előző fejezetben. A tudósokhoz kapcsolt gondolatok szemléletesebben tudják érzékeltetni, hogyan gondolkoztak a várostervezők a múlt századokban, illetve milyen gondolatmenetekkel jutottak el koncepciójukhoz. A szemléltető ábrák ez esetben is nagyon hatásosak. Az Ebenezer Howard angol mester könyvéből kölcsönzött ábra például önmagában is tanulságos alkotás, és rávilágít arra, hogyan kell elképzelni egy mérnöki koncepciót a tervezés kezdeti szakaszában. Legalább ugyanilyen kiváló illusztráció a 36. oldalon Letchworth madártávlati képe, amely jól mutatja a város szerkezetét. A megértést segíti a könyv hétköznapi nyelvazete, valamint az, hogy szakkifejezésekkel csak a legszükségesebb esetben találkozunk az angol szövegben.

Nemcsak az építészetben jártasak, hanem más – pl. humán – érdeklődésűek is találko-

hatnak ismerős nevekkel, főként az európai építészeti tradícióknál (Le Corbusier vagy Walter Gropius). Munkásságukat a szerzők több esetben eredeti műveik alapján mutatják be, és ez további hitelességet kölcsönöz a könyvnek.

Különösen megnyerő a negyedik fejezet, amelyben a második világháborútól (pontosabban: 1940-től) kezdődő időszakot ismertetik a szerzők egészen 1952-ig. Nehéz periódus volt ez abban a korban, amikor a munkanélküliség és a háborús károk felszámolása volt a legfőbb teendő. A munka megkönnyítését és a támogatások áttekintését több – a korszakot meghatározó –, állami bizottság által benyújtott jelentés is segítette. Ezekből különböző politikai nézetek, továbbá gazdasági érdekek is kiolvashatóak. Többek között ezeknek a riportoknak a beszámolóit alapján készültek el az 1945-ös és 1946-os, valamint az 1952-es urbanizációt és fejlődést meghatározó angol törvénytervezetek. A tervezőasztal előtt ülők azonban még ekkor sem feledkeztek meg az egészséges zöld környezet biztosításáról, és ennek a hatása a mai napig látható az angol fővárosban. 1949-ben még nemzeti parkok kialakítását is tervbe vették, amerikai mintára, és már akkor gondoltak a rekreációra, valamint a zöldfelületek hasznosítására, például a turizmus keretében. A kivitelezés más prioritások miatt természetesen nagyon lassan indult be, de a modern és előrelátó lépéseknek köszönhetően jól működő intézményeket tud felmutatni.

Ha két részre akarjuk osztani a könyvet, ez a fejezet a biztos választóvonal. Innentől kezdve olvasható a második világháború utáni korszak várostervezése, hasonlóan bő adatmennyiséggel. Az ötödik fejezet a nemzeti és regionális akciókról szól egészen 2010-ig. Ez a rész már egész Nagy-Britanniát elemzi gazdasági és humán erőforrás szempontból, rávetítve az adatokat a szigetország fejlődésére és a meghatározó gazdasági ágazatokra. Megismerhetjük a tervezett, de meg nem valósult koncepciókat, és azokat az elképzeléseket is, amelyeket az egymástól eltérő szemléletű és indíttatású fejlesztési politikák javasoltak. Ez a része a könyvnek talán egy kicsit nosztalgikus hangvételű, és túlzottan szakmai megköze-

lítésű, ugyanakkor kiolvashatók belőle a hosszú távú tervezés nehézségei és akadályai.

Az 1945–2010-es angliai városrendezést tárgyaló következő fejezet inkább a szigetországban élők számára érthető igazán. Figyelemfelkeltő példát találunk viszont a belső városrészek növekvő problémájára az 1970-es évektől kezdődően. Miközben a népességszám a belső kerületekben egyre csökken, az agglomeráció és a külső kerületek területe nő. Ezzel párhuzamosan a belső részek egyre inkább az szolgáltatásoké lesznek, az épületek – melyeket egyre nehezebb munkagépekkel megközelíteni – előregesznek, és a város perifériáisan terjeszkedik. A központi kerületek megújulása szükségessé válik, de ennek az ára egy időre az, hogy ezekben az élet ennek megfelelően nehezebb lesz, továbbá a zöldfelületek aránya jelentős mértékben visszaszorul. Helyhiány miatt a centrum épületei felfelé törekednek, a városkép jelentősen megváltozik. A közlekedési rendszert ennek meg kell feleltetni: a reggelente be- és délután kifelé áramló mozgások mentén „elosztó” csomópontokat alakítanak ki, ügyelve arra, hogy a környezetet károsító (közlekedésből fakadó) emisszió mértéke lehetőleg ne legyen koncentrált.

Aki figyelmesen követi a napi híreket, az tapasztalhatja ennek a jelenségnek a mai időkben megjelenő hatásait: ilyen pl. maga a zöldövezet kifejezés vagy a dugódíj megfontolása. Ez a fejezet – bár az egymást követő különböző kormányok tevékenysége alapján szervezi a mondanivalót – mutat rá arra, hogy a várostervezés milyen nehéz helyzetben próbálja megállni a helyét, a szükségszerűen fejlődő metropoliszok törvényével szemben.

A 6.16-os ábra ennek egy jó példáját tárja a szemlélő elé, ugyanakkor egy könnyed és minden olvasó számára érthető rajz (értsd szó szerint!) segítségével. Ez a kép (pozitív értelemben) teljesen eltér a könyv többi illusztrációjától: talán *Preisich Anikó* belsőépítészeti könyveiben találhattunk utójára ennyire könnyed vonásokkal és elegánsan megrajzolt ábrát, miközben egy tudományos igénnyel megfogalmazott művet támaszt alá.

Ebben a fejezetben a nyugat-európai tervezés több mint fél évszázados múltját követhetjük nyomon. Az ettől a szakasztól használt kifejezések a mai korból származnak, és ismerősebbek lehetnek (pl. NUTS 2). Néhány európai ország példáját elemezve érthetjük meg – teljesen – az előző rész néhány bekezdését. A Franciaországról szóló leírás kitér a híres TGV vonat fejlesztésére és szerepére, illetve a La Défense negyed építészetére. Ezt később a német, skandináv és holland várostervezés bemutatása követi, de a párizsi példa – mint híresség – alkalmas lett volna arra, hogy egy komplex példával szemléltessék a város szerkezetét és közlekedési hálózatát, valamint negyedeinek mai rendeltetését. Ez egy kicsit hiányzó momentum a könyvben: jót tett volna egy olyan bemutató, ahol nemcsak a lényegget emelik ki a szerzők, hanem teljes egészében feltárnak egy jelenséget, annak minden mozzanatával egyetemben.

Az 1945 utáni évekre jellemző amerikai várostervezés a filmekből is ismert vágóképek miatt tűnik izgalmasnak. A fejezet első felében a nagyságrendek érzékeltetésére több amerikai és európai nagyvárost mutatnak be a fejlődést jellemző számok alapján. Az eltérő jelzőszámok természetesen eltérő településjellemzőket jelentenek, és jól elhatárolhatóan érzékelhető a város és az agglomeráció kettőssége. A futurisztikusnak látszó, legalább három közlekedési magasságot bemutató légifelvelelek kontrasztban állnak a Washington állambeli marylandi sorházakhoz képest – és ugyancsak elgondolkoztatják az olvasót.

A zárófejezet a tervezés mechanizmusának sematikus elméleti rendszerét tárgyalja, több különböző teoretikus megközelítésében. Ez az áttekintés már sokkal inkább szól azoknak, akik speciálisan a témával foglalkoznak.

A könyv hasznos lehet mindazok számára, akik a várostervezés mérnöki munkájának történetével, illetve annak hátterével akarnak megismerkedni, valamint szeretnének többet megtudni a nagy európai, angol és amerikai városok növekedésének üteméről és korlátairól egyaránt. A könyv a városépítészet történeti szempontú

megközelítési módjában szinte egyedülállóan részletes és hiteles adatokat ad közre. A szerzők kiemelt figyelmet fordítottak arra, hogy az építészetet meghatározó körülményeket is részletesen tárgyalják ilyen pl. a nyersanyagkészlet vagy a rendelkezésre álló emberi munkaerő alakulása. Miközben logikus lépésekben haladnak és követik az egyes periódusokat jellemző történeti tényezőket, képet alkotnak arról is, hogyan befolyásolták az építészetről gondolkodó korszakalkotó személyek a városépítészet elméletét. Kétségtelen tény, hogy ez a kiadvány szakkönyv, emellett azonban egy jól szerkesztett, a szakmai zsargontól mentes, magyarázó részletekben gazdag interpretatív munka, amely ráébreszti az olvasót, hogy milyen koncepciók által alkotott település is veszi körül.

(Peter Hall & Mark Tewdwr-Jones: *Urban and Regional Planning*. Abingdon; New York, Routledge, 2011, 281 p.)

Dóra László

AZ ISKOLA, AMI SZÁMÍT

A *Rethinking Education* sorozatot 2010-ben indította útjára a svájci Peter Lang Kiadó, hogy az oktatásról való gondolkodás legújabb eredményeinek kurrens fórumát kínálja. A sorozat hetedik kötete *Education that Matters* címmel jelent meg 2013-ban, és a globális nevelés, valamint a kritikai pedagógia lehetőségeit járja körül a helyi és globális oktatási térben.

A késő modern társadalom, még ha nem is hiszünk feltétlenül a tudástársadalom hangzatos címszavaiban, valóban új kihívások elé állítja az oktatást. Az iskolának úgy kell lépést tartania a dinamikus változó (de legalábbis folyamatosan változónak tűnő) társadalmi környezettel, hogy közben képes saját normatív curriculumát is kidolgozni, amivel eredményesen szocializálja a társadalmi létre és a munkaerőpiacra az új generációkat. Általános tapasztalatunk, hogy a modernség ideje gyorsan, sőt egyre gyorsabban telik,